

interview

Een klas vol springerige pubers anderhalf uur ademloos laten luisteren, dat kan niet iedereen. De 97-jarige Hebe Kohlbrugge deed het onlangs zonder al te veel moeite. Leerlingen van het ZSV in Zeist hingen aan haar lippen. De verzetsheldin heeft dan ook een verhaal.

HEBE KOHLBRUGGE

WOUTER VAN WIJK

Een leven als een oorlogsroman

Verzet, spannende wendingen, spionage, Duitse soldaten, gevangenkampen. Het leven van Hebe Kohlbrugge past in een oorlogsroman. Ze smokkelde in de Tweede Wereldoorlog microfilms naar Zwitserland en legde zo de basis voor de bekende smokkelroute *de Zwitserse Weg*. Ze werd talloze keren bijna opgepakt en later echt. Daarbij ontsnapte ze aan de dood door filmpjes met spionagefoto's in de zak van een medepassagier te laten glijden.

Tragiek, tranen, ziekte en dood ontbraken evenmin. Uiteindelijk kwam ze in concentratiekamp Ravensbrück terecht. Daar stierven baby's in haar armen en ging ze zelf bijna ten onder aan tuberculose.

Ondanks de ellende in de oorlog probeerde u later het contact met Duitsland op te bouwen. Waarom?

„Er was in die tijd zo veel haat, haat, haat tegen Duitsers. Mensen wilden geen Duits meer leren, geen contact. Dat heb ik nooit begrepen, behalve van Joodse mensen. Het ging mij in de oorlog ook niet om de Duitse mensen, om die jongens op die tanks, die deden eigenlijk niks. Het ging om het totalitaire re-

Als je eenmaal ja hebt gezegd tegen een totalitair regime, kom je er niet meer uit...

gime. Het totalitaire, dáár moet je altijd tegen strijden. Ook wilde ik gewoon mensen helpen. Dat deed ik na de oorlog ook in Oost-Europa.”

Werd u zelf geholpen?

„Zeker. Tijdens het transport van kamp Vught naar Ravensbrück zat ik als verpleegster in de ziekenwagon. In Duitsland stopten we. Een soldaat sloeg opeens een stuk hout uit de veewagen. We schrokken ons dood. *Voor de lucht*, zei hij. Later schoof hij ook nog een emmer water naar binnen. Dat deed wonderen. In Ravensbrück hebben twee Tsjechische meisjes me ook enorm geholpen, toen ik ziek was. Zonder hen had ik het niet overleefd. In kamp Vught heeft zelfs een *Aufseherin*, een bewaakster me geholpen. Ze zeggen altijd dat dat zulke schotenen waren. Dat was niet altijd zo. Ze vond het daar vreselijk, maar ze kon niet weg. Als je eenmaal ja hebt gezegd tegen een totalitair systeem, kom je er niet meer uit.”

Een mooie gedachte, maar bijna niemand deed het. Waarom u wel?

„Dat komt misschien door mijn geloof. Binnen de hervormde kerk is verzet een traditie. Hugo de Groot zei al dat je moet strijden tegen overheersende staten en totalitaire regimes. Ook nu nog moet je vechten voor een vrije rechtsstaat.”

Dat hield u de leerlingen van groep

FOTO HANS ROGGEN

8 in Zeist ook voor. Bezoekt u daarom scholen?

„Dat doe ik niet zo vaak, hoor. Nu vroeg de dochter van bekenden van me of ik wilde komen. Dat heb ik natuurlijk gedaan.”

De kinderen vonden u heel dapper en waren onder de indruk van uw onderscheidingen. U ook?

„Ik kreeg een Bronzen Leeuw. Dat interesseerde me geen haar. Ik heb niet gevonden voor een lintje. Mijn zus heeft ook gestreden en kreeg niets. Ik zei tegen haar: ik moet dat

ding niet. Ze zei: ik zou toch maar gaan. Twintig mensen kregen een lintje. Eén man kreeg een ridder slag, de hoogste onderscheiding, de rest een Bronzen Leeuw. De op één na hoogste. Koningin Wilhelmina kwam. Ze gaf de man zijn ridder slag en vertrok. Dat vond ik geweldig onaardig.”

Hoe kan een kind van nu in de toekomst een totalitair regime herkennen als het sluipend opkomt?

„In het begin leek het zelfs tijdens de bezetting allemaal best aardig te

lopen. Toen kwam oktober. Het bevel dat iedereen moest zeggen of ie Jood was of niet. Als je dan nou ja zegt en gewoon doorgaat met je leven, dan begint de fout.”

U zei nee. Hoe kwam u in het verzet?

„Er kwam iemand op het kantoor in Amsterdam, waar ik werkte. *Ik heb een brochure geschreven*, zei hij. Dat moet heel Nederland weten. De brochure heette *Bijna te laat*. Er stond in dat als je invult ‘Ik ben niet-Jood’, je eigenlijk zegt ‘Ik kan in mijn baan blijven, maar mijn

PASPOORT

Geboren: Utrecht, 14 april 1914.

Opleiding: hbs. Begonnen aan studie theologie. Niet afgemaakt vanwege de oorlog.

Loopbaan: verzetsheldin. Hielp onderduikers, smokkelde microfilms. Na de oorlog probeerde ze de haat tegen Duitsland te temperen en de contacten met Oost-Europese landen aan te halen.

Joodse buurman niet. We hebben 30.000 exemplaren verspreid.”

Later bent u naar Zwitserland ge gaan met microfilms. Waarom?

„Radio Oranje begon op een gegeven moment heel verkeerde dingen te zeggen. Je merkte duidelijk dat ze niet meer wisten wat er in Nederland gebeurde. Dat moesten ze weten. Via de Noordzee kon het niet, toen opperde iemand dat het maar via Zwitserland moest.”

Op reis naar Engeland ging het mis?

„In een trein kwam er een strenge controle. Mijn valse persoonsbewijs was alleen geschikt voor de minder strenge controles, terwijl ik die microfilmpjes in mijn koffer had. Tegenover me zat een vrouw met een kind. Ik haalde voorzichtig de rolletjes uit mijn koffer en liet ze in haar zak glijden. Ze heeft het pas thuis gemerkt, hoorde ik later. Ik werd inderdaad opgepakt. Als ze die filmpjes hadden gevonden, was ik waarschijnlijk doodgeschoten. Nu bleef het bij tien maanden opsluiting.”

Zo kwam u in het kamp Ravensbrück. Hoe kom je daar doorheen?

„Door je schrap te zetten en aan iets anders te denken. Als je altijd maar met je ellende bezig bent, red je het niet. Alleen als je met je hersenen met iets anders bezig bent, kan het je lukken.”

Uw achtertuin grenst aan de tuin van het oude NSB-hoofdkantoor aan de Maliebaan. Is dat niet gek?

„Nee, zeg. Dat zijn toch stenen muren? Als die meneer er nog zat, was dat natuurlijk anders geweest.”

U lijkt mild over zaken waar andere mensen nu stoer over doen.

„Mensen die in de oorlog duidelijk fout zijn geweest en nu doen alsof hun neus bloedt, die kunnen van mij de pot op. Of mensen die zeiden: ik wist niet beter, ik dacht dat Hitler goed was. Dan zeg ik: u had beter moeten weten. Na de oorlog had je ook mensen in Nederland die zeiden dat het daarginds, in Oost-Europa, beter was dan bij ons. Die tegen mij zeiden dat ik zo rechts was. Dat neem ik ze zeker nog kwalijk. Ik hoeft alleen niet iedere Duitser aan te kijken op wat er in de oorlog is gebeurd.”